Prof. Sakari Melander
14.9.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **E-kirjelmä (E) 62/2021 vp** Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto: Tiedonanto eurooppalaisesta lähestymistavasta tekoälyyn

Yleistä

Komissio on huhtikuussa 2021 julkaissut eurooppalaista lähestymistapaa tekoälyyn koskevan tiedonannon (COM(2021) 205 final), jonka liitteenä on julkaistu tekoälyä koskevan koordinoidun toimintasuunnitelman päivitys, joka sisältää tietoa asiaan liittyvästä nykytilasta sekä suunnitelluista tulevista toimenpiteistä. Valtioneuvosto on antanut asiaa koskevan E-kirjelmän (E 62/2021 vp), jossa muotoillaan Suomen kanta komission tiedonantoon.

Komission tiedonanto ja sitä koskeva Suomen kanta on periaatteellisesti merkittävä, koska tiedonanto on suoraan yhteydessä komission antamaan ehdotukseen tekoälyn harmonisoitua sääntelyä koskevaksi asetukseksi eli niin sanottua tekoälyasetusta koskevaan ehdotukseen (COM(2021) 206 lopullinen). Asetusehdotus ja EU:n asiaa koskeva tuleva sääntelykokonaisuus sekä myös laajemmin EU:ssa toteutetut tekoälyyn liittyvät toimenpiteet ja omaksutut näkemykset ovat monella tavalla merkittäviä Suomen lainsäädännön näkökulmasta.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Tiedonannon painopisteet ja Suomen kanta

Komission tiedonannossa EU:n lähestymistapaa tekoälyyn hahmotetaan yhtäältä siihen liittyvien mahdollisuuksien ja toisaalta tekoälyyn sisältyvien riskien näkökulmasta. Tekoälyssä ja siihen liittyvissä sovellutuksissa ja ratkaisuissa nähdään keskeistä ja laajaa potentiaalia ja tiedonannossa

hahmotellaan merkittäviä toimenpiteitä ja myös taloudellista panostusta tekoälyyn liittyviin ja sen käyttöä edistäviin ja sitä laajemmin selvittäviin hankkeisiin. Lisäksi tekoälyn nähdään voivan merkittävästi edistää unionin turvallisuusstrategiassa (COM(2020) 605 final) asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tekoälyn suhteen nähdään mahdollisuuksia esimerkiksi erilaisten uhkien ja riskien vastustamisessa sekä tulevien riskien ennakoimisessa, minkä lisäksi tekoälyn sovellutuksilla katsotaan olevan mahdollisuuksia lainvalvontaviranomaisten toiminnassa. Toisaalta tiedonannossa tekoälyyn ja sen entistä laajempaan käyttöön nähdään liittyvän merkittäviä riskejä. Riskeiksi tiedonannossa identifioidaan erityisesti turvallisuuteen ja perusoikeuksiin liittyvät riskit. Erityisesti tiedonannossa kiinnitetään huomiota tekoälyn sovellutusten mahdolliseen syrjivään toimintaan.

Tiedonannon mukaan edellä mainituista syistä EU:ssa on syytä omaksua laaja jäsenvaltioiden yhteinen lähestymistapa tekoälyyn, jossa pyrkimyksenä on yhtäältä edistää tekoälyn antamia mahdollisuuksia ja toisaalta kiinnittää huomiota tekoälyn turvallisuudelle ja perusoikeuksille mahdollisesti aiheuttamiin riskeihin. Huomionarvoista on, että komission lähestymistapa tekoälyä koskeviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin on yksilön luottamusta tekoälyjärjestelmään korostava. Tiedonannossa korostetaan EU:n asemaa siinä, että voidaan luoda unionintasoisia tekoälyn kehitystä, käyttöä ja hyödyntämistä koskevia kestäviä sääntöjä ja käytänteitä unionin arvoihin, periaatteisiin ja perusoikeuksiin sitoutuneella tavalla, joka hyödyttää yksilöitä ja ympäristöä (COM(2021) 205 final, s. 9).

Käsiteltävänä olevassa E-kirjelmässä (s. 1) todetaan Suomen kannattavan komission ihmiskeskeistä ja luottamusta korostavaa lähestymistapaa, jossa eurooppalainen tekoäly perustuu vapauden, ihmisarvon ja yksityisyyden suojan arvoihin. Lisäksi E-kirjelmässä korostetaan digitaalisten ratkaisujen, tekoälyn ja algoritmipohjaisen päätöksenteon kehittämisessä olevan tärkeää kiinnittää huomiota yhdenvertaisuuteen, sukupuolten tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen.

Tiedonannossa omaksutut ja E-kirjelmässä omaksutut tavoitteet ovat luonnollisesti kannatettavia. Myös komission esittämä ja E-kirjelmässä puollettu tavoite edistää yhteisen eurooppalaisen lähestymistavan muodostamista tekoälyyn ja sen hyödyntämiseen on nähdäkseni perusteltu. Erikseen on korostettava, että komission hahmottelemassa tekoälyä koskevassa unionintasoisessa sääntelykehyksessä olisi kysymys maailmanlaajuisesti ainutlaatuisesta ja edistyksellisestä tekoälyä koskevasta sääntelyprojektista. Asiaa koskevassa julkisessa keskustelussa komission tekoälyä koskevat lainsäädäntösuunnitelmat on rinnastettu EU:n tietosuojaa koskevaan lainsäädäntöön ja sen vaikutukseen niin EU:n sisällä kuin globaalisti.[1] Selvää nähdäkseni on, että tekoälyyn liittyvät sovellutukset ja järjestelmät tulevat lähivuosina ja -vuosikymmeninä voimakkaasti kehittymään ja yleistymään. Ei myöskään ole perusteetonta korostaa tähän kehitykseen liittyviä riskejä, vaan se on nähdäkseni välttämätöntä. Tästä näkökulmasta unionin yhteisen tekoälyä koskevan lainsäädäntökehyksen luominen ja siinä omaksuttu riskiperustainen lähestymistapa ovat nähdäkseni perusteltuja.

On kuitenkin huomattava, että komission omaksuma lähestymistapa tekoälyyn on soveltamisalaltaan kokonaisvaltainen ja huomattavan laaja. Komission ajatuksena vaikuttaa olevan, että tekoälyyn liittyviä seikkoja voidaan arvioida lähtökohtaisesti samoihin periaatteisiin ja lähtöolettamiin pohjautuvin ratkaisuin riippumatta siitä alasta, jolla tekoälyjärjestelmää tai -sovellutusta käytetään. Päivitetyssä tekoälyä koskevassa koordinoidussa toimintasuunnitelmassa

[1] Ks. esim. Eve Gaumond, Articifial Intelligence Act: What is the European Approach for AI? Saatavana sivustolla https://www.lawfareblog.com/artificial-intelligence-act-what-european-approach-ai, sivulla käyty 9.9.2021.

hahmotellaankin tekoälyyn liittyviä tulevaisuudennäkymiä muun muassa ympäristönsuojelun ja ilmaston, terveydenhuollon, julkisen sektorin, oikeus- ja sisäasioiden sekä maatalouden alalla (asiakirjan COM(2021) 205 final liite, s. 37–55).

Komission näkemys on kunnianhimoinen, mutta saattaa olla ajateltavissa, että tekoälyn sovellutukset, niihin liittyvät riskit ja tekoälyyn liittyvät mahdolliset perus- ja ihmisoikeuskysymykset vaihtelevat osin merkittävästikin alakohtaisesti. Tämänkaltainen näkemys on havaittavissa komission tekoälyasetusta koskevassa ehdotuksessa, koska komission asetusehdotuksessa omaksumalla ja tässä tiedonannossakin mainitulla riskiperustaisella lähestymistavalla tämän tunnustamiseen osin nähdäkseni pyritäänkin. Tästä huolimatta saattaisi olla perusteltua tekoälyyn liittyvää lainsäädäntökehystä ja siihen liittyviä politiikka-asiakirjoja jatkossa valmisteltaessa nykyistä perusteellisemmin arvioida, missä määrin kokonaisvaltainen ja laaja lähestymistapa asiaan on realistinen tai vähintään tunnistaa nykyistä paremmin eri alojen asiaan liittyvät erityispiirteet.

Helsingissä 14.9.2021

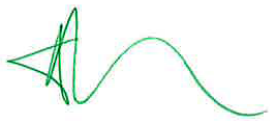

Sakari Melander
Rikosoikeuden professori